

بازشناسی ارزش و عوامل تاثیرگذار در دگرگونی دیدگاه‌های ارزشی در حفاظت از میراث فرهنگی در قرن حاضر*

مریم شیروانی^{۱*}، حسین احمدی^۲، رسول وطن دوست^۳

^۱ دکتری مرمت آثار و اشیاء فرهنگی و تاریخی، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.

^۲ دانشیار، دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.

^۳ استادیار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران، ایران.

(تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۳/۶، تاریخ پذیرش نهایی: ۹۵/۱۰/۱۱)

چکیده

ارزش به عنوان مفهومی مهم در حفاظت از میراث فرهنگی مورد توجه است با این حال تعریفی جامع از آن بیان نگردیده است و می‌توان تنها در نظریات و قوانین گوناگون، ویژگی‌هایی را به طور پراکنده برای آن برشمرد. در این پژوهش، روش تحقیق از نظر هدف، بنیادی - نظری و براساس ماهیت توصیفی است. هدف، دستیابی به مفهوم ارزش براساس خوانش مولفه‌ها و زیربخش‌های معنایی آن در حوزه حفاظت و شناخت عوامل موثر در تغییر دیدگاه‌های ارزشی در جوامع است. رهاورد تحقیقات، مولفه‌های موثر در تبیین ارزش را همچون اصالت، هویت، یکپارچگی، بستر فرهنگی و محیطی، زمان و نوع مداخلات حفاظتی سنجیده و براین مبنا در بیان ارزش می‌توان گفت زمانی که مداخلات حفاظتی در راستای سلامت فیزیکی در گذر زمان با توجه به یکپارچگی و حفظ هویت ذاتی و درونی براساس اصالت، در تعامل با بستر محیطی صورت پذیرد ارزش بیان می‌گردد و این مفهوم در تغییر دیدگاه‌های ارزشی در قالب معیارهای درونی اصالت، هویت و تمامیت در تعامل با معیارهای بیرونی تغییرات بستر، زمان و مداخلات حفاظتی براساس ویژگی‌های محیطی، مخاطب، نگرش‌ها و تعابیر، تفاوت اندیشه و مفاهیم و همبستگی عناصر در تغییر دیدگاه‌های ارزشی در حوزه حفاظت تاثیر دارند.

واژه‌های کلیدی

ارزش، حفاظت اثر تاریخی، دگرگونی، معیارها، میراث فرهنگی.

*مقاله حاضر بخشی از مطالعات پژوهشی رساله دکتری نگارنده اول با عنوان: «بازشناسی نقش ارزش در اتخاذ رویکرد حفاظتی آثار تاریخی در سایت موزه‌های سنگی» است که با راهنمایی سایر نگارندگان در دانشگاه هنر اصفهان انجام شده است.
**نویسنده مسئول: تلفن: ۰۰۹۱۷۳۰۵۱۵۲۱، شماره: ۰۰۳۱-۳۶۲۵۶۰۱۹، E-mail: m.shirvani83@gmail.com

مقدمه

تبعیت خواهد نمود و مفهومی پویا و سیال دارد که بنابر موقعیت جغرافیایی، اعتبار و تجربه شناسایی می‌شود (نژاد ابراهیمی و دیگران، ۱۳۹۲، ۹۴) و تغییرات ایجاد شده در بیان ارزش که با توجه به عوامل گوناگون بیرونی و درونی خواهد بود، سبب ایجاد دگرگونی‌هایی در دیدگاه‌های ارزشی در جوامع می‌گردد. در یک بیان کلی می‌توان گفت ارزش از جامعه‌ای به جامعه دیگر تغییر می‌کند (حجت، ۱۳۸۰، ۲۵). بنابراین به نظر می‌رسد یکی از بهترین رویکردها جهت شناخت و ایجاد یک نگرش جامع در درک و بیان ارزش در حوزه حفاظت در جوامع، دستیابی و شناخت مولفه‌های تاثیرگذار بر آن خواهد بود که قابلیت ارزیابی و تحلیل داشته و سبب خوانش ارزش در حفاظت یک اثر تاریخی گردد؛ تا بتوان براساس شناخت آنها، عوامل دگرگونی در دیدگاه‌های ارزشی که سبب تغییر در بیان این مفهوم در جوامع می‌گردد را شناخت. بر این مبنا، جهت بیان مفهوم ارزش در حوزه حفاظت و شناخت معیارهای تاثیرگذار بر آن، نیاز است تا قوانین، مبانی و نظریات مطرح شده در این حوزه بررسی و تحلیل گردد، تا در نهایت حفظ و خوانش ارزش و معانی اثر که هدف غایی در هر رویکرد حفاظتی است در راستای درک هرچه بهتر اثر در نگرش‌های مدیریت حفاظت به طور مطلوب صورت پذیرد و عوامل تاثیرگذار در دگرگونی دیدگاه‌های ارزشی در جوامع را بازشناخت.

صاحب‌نظران حوزه میراث فرهنگی، در بیان این مفهوم، ۴ مولفه‌ی پیام، پدیده، گذشته و ارزش^۱ را موثر دانسته (مجابی، ۱۳۸۹، ۲۷۳) و در ضرورت و اهمیت مفهوم ارزش می‌توان گفت آن را از ارکان شکل دهنده‌ی ماهیت میراث فرهنگی ذکر کرده‌اند و حفظ ارزش در صیانت از آثار تاریخی، یکی از دغدغه‌های مهم در بحث شکل‌گیری منشورها در حفاظت^۲ مدرن در دهه‌های اخیر بوده است. امروزه در حفاظت از میراث فرهنگی، شناخت و بیان ارزش‌های نهفته در اثر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (De la Torre, 2002; Avrami et al., 2000) و ارزش یکی از عوامل تعیین‌کننده اعتبار و اهمیت در مباحث ویژه مرتبط با علم حفاظت است (Mason et al., 2002; Matero, 2000) که در توسعه سیاست‌های حفاظتی نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کند و به طور کلی هر فعالیت حفاظتی، زمانی صورت می‌گیرد که شی یا مکانی ارزشمند باشد و از این رو تصمیم‌گیری درباره درمان و مداخله در اثر پیرو این ارزش است (Mason et al., 2002, 32). امروزه، تمام فعالیت‌های حفاظتی زمانی موفق به نظر خواهند رسید که بتوانند ارزش‌ها را حفظ کنند (Hazen, 2009, 169). اما تعریف واحدی از ارزش به واسطه حضور عوامل متعدد بسیار سخت خواهد بود (Lip, 1984) و این مفهوم با توجه به محیط جوامع متغیر است (پانتم، ۱۳۸۵، ۳۴) که از قاعده نسبیت پذیری

پیشینه تحقیق

یکی حفظ آن به حالت اولیه که در دایره حفاظت قرار می‌گیرد و دیگری تکمیل و از بین بردن نواقص که در حیطه مرمت^۴ در غالب بازسازی می‌گنجد. روند حفاظت با تغییرات جزئی ادامه داشت تا آنکه در قرن ۱۸ میلادی، به دلیل تعریف مفاهیم در حوزه حفاظت و مرمت به ویژه موضوع اصل و بدل، بحث ارزش‌های اثر هنری در حفاظت مورد توجه قرار گرفته که با بحث اصالت^۵ همراه می‌گردد. نظریات مطرح شده در زمینه ساخت اثر جعلی و قرارگیری در محوطه‌ها و انتقال آثار اصلی به موزه‌ها (یوکیلهتو، ۱۳۸۷، ۲۳۵) سبب ایجاد چالش‌هایی می‌گردد. تناقضات مطرح شده در این زمینه سبب می‌گردد تا موضوع اصالت و ارزش مورد توجه جدی قرار گیرد (Albertz & Hazen, 2010, 47). در دهه‌های ابتدایی قرن ۲۰، در حوزه مرمت در تدوین منشور آن، توجه بر ارزش زیبایی در تمامیت بخشی بر اهمیت ارزش در رویکرد مداخلاتی صحنه گذارد. تا آنجا که برندی، هدف حفاظت از آثار تاریخی را مبتنی بر نگاه ویژه بر اساس وجوه زیبایی‌شناسی، ارزش‌های تاریخی و فرهنگی و اصالت نهفته در آثار مطرح می‌کند (آدینه و رازانی، ۱۳۸۶، ۱۷) و در این مباحثه، جایگاه ارزش را به عنوان یک عامل در فرآیند دریافت مفاهیم اثر به عنوان مفهومی کلیدی بیان می‌دارد. در سده بیستم میلادی، تفکرات منتقدان و فیلسوفان مطرح در حوزه حفاظت

در دنیای نوین حفاظت، دیگر بحث وجود داشتن و یا نداشتن ارزش مطرح نیست و همگان پذیرفته‌اند که آثار تاریخی دارای ارزش هستند. در این میان، نحوه شناخت و ارزیابی آن اهمیت دارد (نژاد ابراهیمی و دیگران، ۱۳۹۲، ۹۲; Avrami et al., 2000, 32; Mason et al., 2002, 32) و هدف نهایی در این باره، درک این نکته است که چه مولفه‌هایی در بیان ارزش موثر هستند که بتوان در ارزیابی ارزش در روند حفاظت به آنها استناد نمود و عوامل موثر در تغییر دیدگاه‌ها را بازشناخت. در حالی که در دنیای حفاظت کلاسیک، تنها حفظ ارزش‌های نهفته در اثر در ارتباط با شیوه‌های درمانی مورد توجه بوده است (Jokilehto, 2006, 24; Caple, 2004, 37; De la Torre, 2002, 14). در واقع حفاظت در دوره قبل از رنسانس تا قرن ۱۵ میلادی، به معنای امروزین مطرح نبود و این امر سبب ایجاد تغییراتی در آثار تاریخی و ارزش‌های نهفته در آنها می‌گردید. در بسیاری مواقع تخریب در بناها صورت می‌پذیرفت و از مصالح آنها جهت ساخت بناهای دیگر استفاده می‌نمودند (طالبیان، ۱۳۸۴، ۵۴). رنسانس در واقع زمان هوشیاری دوباره نسبت به ارزش‌های فرهنگی^۳ یادمان‌های باستانی به شمار می‌رود (سعیدی رضوانی، ۱۳۷۹، ۲۴). در سده پانزدهم در دنیای حفاظت، حفظ اثر در دو زمینه تجلی می‌یابد.

حفاظت در ارتباط با ارزش‌های اثر تاریخی را دچار تحول نموده و رویکردهای ایجاد شده توسط صاحب‌نظران و منتقدان مرمت، چالش جدی در این زمینه گردید تا آنکه در قرن ۲۱ میلادی، این موضوع به یکی از مباحث مهم تبدیل شد و سبب ایجاد تحولات در دیدگاه‌های حفاظتی گردید. علاوه بر اهمیت توجه به ارزش در زمینه حفاظت و لزوم شناخت آن، همانطور که مشاهده می‌گردد آنچه که در بحث ارزش بیشتر مدنظر بوده است، طبقه‌بندی و اولویت‌گذاری ارزش‌ها در جوامع است و با نظر به اینکه ارزش مفهومی بسیار مهم در بحث حفاظت است، اما معیارهای قابلیت ارزیابی در بیان و تبیین ارزش به صورت منسجم بررسی نشده‌اند. می‌توان گفت آنچه که در بحث ارزش می‌تواند راه‌گشای مباحث بعدی در حفاظت باشد، شناخت هدفمند این مقوله و در ادامه عواملی است که سبب ایجاد تغییرات در دیدگاه‌های ارزشی است که در جوامع سبب گردیده اولویت‌بندی‌ها متفاوت عمل کند.

روش تحقیق

در راستای تحقق و دستیابی به یک نگرش جامع در بیان و درک ارزش در راستای سیاست‌های حفاظتی و رسیدن به هدف

همانند برندی، فیلدن، یوکیلهتو و... سبب تغییر دیدگاه مدرن به ارزش‌ها شد و نقش آن در حوزه‌های گوناگون حفاظت مورد توجه قرار گرفت و بر نسبیت‌پذیری ارزش‌ها تاکید نمودند (یوکیلهتو، ۱۳۸۷، ۲۳۵). فیلدن، حفاظت را یک حوزه حرفه‌ای چند منظوره می‌داند که گستره‌ای از مفاهیم ارزش‌های زیباشناسی، تاریخی، علمی و فنی گوناگون را در بر گرفته و در تعامل با زمان قرار می‌دهد. گروه، درک زیبایی‌شناسی اثر را عاری از حواشی اقتصادی و در بستر هویتی و اجتماعی بیان می‌کند (Croce, 1990) (جدول ۱). در این سده به اولویت‌گذاری و دسته‌بندی ارزش‌ها پرداخته (Stov - gel, 1995 Reigle, 1982). و بر اهمیت جوانب انسانی و فرهنگی، در شکل‌گیری مفاهیم ارزشی تاکید شد (Jokilehto, 2007). در دسته‌بندی‌های صورت پذیرفته در قرن ۲۰ میلادی، ارزش‌های مرتبط با میراث فرهنگی را می‌توان در دو گروه عمده ارزش‌های ملموس و ناملموس مشاهده نمود که در جوامع مختلف به فراخور بستر فرهنگی و محیطی آنها، اولویت‌های گوناگونی را شامل شده که در برخی موارد با یکدیگر تفاوت دارند (جدول ۲). ریگل، ارزش‌ها را در دو حوزه قدمتی و کاربردی تقسیم نموده و برندی، درک و دریافت اثر را بر اساس ارزش بیان می‌کند (برندی، ۱۳۸۶، ۲۸). گوناگونی نگرش‌های ایجاد شده در قرن ۱۹ میلادی، دیدگاه در زمینه

جدول ۱- نظریات مطرح شده در زمینه ارزش در حفاظت توسط منتقدان سده ۲۰ میلادی.

نظریه پرداز و منتقد	نظریات مطرح شده در حوزه ارزش در حفاظت
بورات پاول تورنامتز Baurath Paul Tornow-Metz-1935	ارزش در حفاظت در «مطابق سبک سازندگان باستانی اثر» بیان می‌شود. تنها «اصلاح بدون شک ارزش‌های تکنیکی» در بیان ارزش اثر جایز است
کالوین Colvin - 1954	مرمت چیزی جز از بین بردن ارزش‌های هویتی و درونی اثر نیست و اثر به واسطه «فن کهنه ساخت» دارای ارزش است.
جزاره برندی Brandi - 1963	و انمود کردن به این امر که بازسازی همان معنای اصل را دارد منتفی است و از لحاظ تاریخی و زیباشناسی تقلبی شمرد می‌شود. آرمان انسانی حفاظت مبتنی بر بیان وجوه ارزشی زیباشناسی، تاریخی و اصالت نهفته در اثر است.
آلویس ریگل Alose Riegler - 1982	اثر دارای ارزش‌های گوناگونی است که نوع حفاظت و مداخلات در حفظ آنها موثر است. بستر فرهنگی اثر در ارزش‌شناسی و طبقه‌بندی ارزش و شناخت در جوامع اهمیت دارد.
گروه Croce - 1990	درک زیبایی‌شناسی اثر عاری از حواشی اقتصادی و در بستر اجتماعی و هویتی است
جوآنی کاربونارا Jouani Carburnara - 1976	وحدت در اثر رویکردی ارزشمند در حفاظت است که دست نخورده بودن را شامل می‌شود. الگو بودن در مرمت در حفظ ارزش‌ها مناسب نیست و با توجه به ویژگی اصیل مداخلات حفاظتی گزینش گردد.
جولیو کارلو آرگان Giulio Carlo Argan - 1980	توجه به رویکردی خلاقانه در حفاظت از جنبه‌های ارزشی اهمیت دارد. اهمیت ارزش زیباشناسی در حفظ هویت و اصالت اثر در حفاظت است
برنارد فیلدن Bernard Feilden - 1998	حفاظت، یک حوزه حرفه‌ای چندمنظوره است که گستره‌ای از مفاهیم ارزش‌های زیبایی‌شناسی، تاریخی، علمی و فنی گوناگون را دربر گرفته و هماهنگ می‌سازد که در تعامل با زمان قرار دارند.
یوکا یوکیلهتو Jukka Jokilehto - 2006	در حفاظت برخی ویژگی‌های ارزشمند مربوط به جنبه‌های ذاتی هستند (طراحی، مواد و طرز ساخت)، در حالی که ارزش‌های دیگر وابسته به موقعیت و چگونگی ارتباط آن بنا با محیط اطرافش است.
گوستاو آراوز Araoz, G.F - 2008	در فرایند حفاظت بر هر دو بعد ملموس و ناملموس اثر بایستی توجه نمود که بعد ملموس تکیه بر مصالح، طراحی، مهارت‌های استادکارانه و... دارد و بعد ناملموس بر نظریه‌های نوین اصالت شامل ارزش‌های اثر و روح مکان میراث تکیه دارد.
میتچل Mitchell, N - 2008	حفاظت، تکیه بر ابعاد پویایی و تداوم، اهمیت معنایی و ابعاد ناملموس اثر داشته و تعریف، اهمیت و پایش اهمیت معنایی، معنا و ارزش پاسخگوی تحولات اجتماعی در حفاظت در جوامع خواهد بود.
راسلر Rossler, M - 2008	در حفاظت اثر یکپارچه‌سازی اصالت و یکپارچگی تحت عنوان ارزش برجسته جهانی در ابعاد ملموس و ناملموس بیان می‌گردد.

ماخذ: (نگارندگان با استناد به کتب تاریخ حفاظت)

جدول ۲- اولویت بندی ارزشی در جوامع در سده ۲۰ میلادی.

ریگل ۱۹۰۲	فیلدن ۱۹۸۲	لیپ ۱۹۸۴	بیانیه بورا ۱۹۹۸	فری ۱۹۹۷	میراث انگلستان ۱۹۹۷
سن تاریخی یادمانی کاربردی نوبودن	احساسی فرهنگی کاربردی	اقتصادی زیبایی شناختی نمادی ضمنی اطلاعاتی	زیبایی شناختی تاریخی علمی اجتماعی (مشمول بر معنوی، سیاسی، ملی، فرهنگی)	مالی انتخابی وجودی میراثی شان اجتماعی تحصیلاتی	فرهنگی تحصیلات دانشی اقتصادی تفریحی منبعی زیبایی شناختی

ماخذ: (نگارندگان با استناد به Avrami, 2000, 15)

جدول ۳- منشورها و قوانین منتشر شده بین المللی در سده ۲۰ و ۲۱ میلادی.

نام منشور	حوزه مداخله	وجه تاکید در جهت بیان ارزش در حفاظت اثر
منشور آتن- ۱۹۳۱	محوه های تاریخی شهری و معماری، بناها و مجموعه های معماری	حفاظت کالبدی اثر تاریخی- بازسازی آناسیلوز در رویکرد مداخلاتی
منشور ونیز- ۱۹۶۴	بناها، ساختارهای تاریخی و محوطه ها، فضاهای شهری، حفاری های باستان شناسی، بافت های قدیمی	مقدم شمردن مواد و مصالح- اصالت مواد- ارزش تاریخی و زیباشناختی در حفاظت- یکپارچگی و تمامیت باستان شناختی
بیانیه یونسکو- ۱۹۷۲	محوه تاریخی، مجموعه های معماری بومی و شهری	حفاظت فیزیکی و فرافیزیکی- یکپارچگی در حفاظت- تغییرات زمانی در حفاظت
منشور اولیه بورا- ۱۹۸۱	محوه های تاریخی و بومی، میراث محلی و طبیعی، دست ساخته ها	توجه به بستر و محیط اثر- حفظ هویت ذاتی و درونی در مداخلات- ابعاد فیزیکی و فرافیزیکی حفاظت
منشور ایکوموس نیوزلند - ۱۹۹۳	چشم اندازها، بناها، ساختارهای میراثی، محوطه های باستانی و باغ ها	توجه به بستر فرهنگی و بومی- مداخلات در جهت صیانت از ارزش ها- سلامت کالبد اثر در ارزش شناسی و تاکید بر مخاطب
سند نار- ۱۹۹۴	تک بنا، مجموعه معماری و شهری، محلات تاریخی، محوطه ها	اصالت مواد و اثر- حفظ هویت ذاتی و درونی در مداخلات- تمامیت کالبدی در بستر فرهنگی- زمان و دگرگونی دیدگاه حفاظتی
بیانیه سان آنتونیو- ۱۹۹۶	تک بنا، مجموعه های معماری تاریخی، سایت های باستان شناسی، دست ساخته ها و محوطه ها	اصالت و یکپارچگی عاملی بر اقتصاد گردشگری- توجه بر بستر فرهنگی و بومی
منشور نهایی بورا- ۲۰۰۲- ۱۹۹۹	مکان های با ارزش فرهنگی (طبیعی، تاریخی، بومی و ...)	تاکید بر بستر فرهنگی و تاریخی اثر- مداخلات بر مبنای حریم و محیط- نمایش ارزش های فرهنگی در حفاظت- هویت بخشی اثر
منشور ایکوموس- ۲۰۰۲	میراث بومی و محلی، بناها و محوطه های تاریخی، دست ساخته ها	اصالت و یکپارچگی اثر به عنوان معیار اهمیت و اعتبار- توجه بر بستر فرهنگی در ابعاد فرافیزیکی حفاظت- اهمیت و منزلت فرهنگی
منشور ایکوموس کبک- ۲۰۰۸	مسیر فرهنگی (تک بنا، محلات، مجموعه معماری، چشم انداز فرهنگی و تاریخی، یافته های باستان شناسی	حفظ ارزش های ملموس و ناملموس اثر- اصالت و یکپارچگی عاملی در تعیین اهمیت- نقش هویت در حفاظت- دگرگونی زمان

مسائل مهم مطرح شده در امر حفاظت است. ارزیابی جایگاه ارزش در بستر تاریخی حفاظت نشان می دهد که این مفهوم با توجه به تحولات نگرشی در حوزه حفاظت در گذر زمان مطرح بوده و به عنوان یکی از بنیان ها و اصول حفاظت شناخته می شده است. از قرون وسطی تا رمانتیک، ارزش بیشتر در حوزه زیباشناختی اثر مطرح بود (Munos Vinos, 2005)؛ و در دوره های متاخرتر، ارزش خود را در غالب ارزش تاریخی به نمایش می گذارد (Reigle, 1982; Lip, 1984) که نتیجه آن سبب می شود مفهوم ارزش در منشورهای تدوین شده اولیه مانند ونیز، در غالب ارزش زیباشناختی و تاریخی مطرح شده و به صورت یک ویژگی مستتر در کالبد بیان گردد (Jokilehto, 2006; Avrami et al., 2000). اما در انتهای سده ۲۰، میراث فکری افرادی همانند دکارت، ویکي، هردر، کانت، وینکلمن، مارکس، کنت، دیلتی و نیچه، سبب تغییر دیدگاه مدرن به ارزش ها شد و بر نسبییت پذیری ارزش ها تاکید

مورد نظر، شیوه گزینش شده از نظر هدف، بنیادی- نظری و از نظر ماهیت و روش توصیفی- تحلیلی است و در سه مرحله تحلیل و مطالعه تلقی از مفهوم ارزش در قرن ۲۰ و ۲۱ میلادی بر اساس تحلیل و بازخوانی منشورها و نظریات حوزه حفاظت، تحلیل و شناخت مولفه ها بر اساس نظریات مطرح شده، تحلیل و ارزیابی دیدگاه های وابسته به حفاظت در قرن ۲۱ در جهت بررسی و دستیابی به عوامل موثر در دگرگونی دیدگاه های ارزشی در جهت شناخت ویژگی ها و معیارهای موثر به عنوان زیر بخش های معنایی ارزش در حفاظت صورت پذیرفت و هدف مورد نظر در این تحقیق تبیین ارزش و شناخت معیارهای موثر در دگرگونی دیدگاه های ارزشی است.

۱- تلقی از مفهوم ارزش در قرن ۲۰ و ۲۱ میلادی بر اساس تحلیل و بازخوانی منشورها و نظریات حوزه حفاظت در دنیای حفاظت امروزی، توجه بر ابعاد ناملموس اثر، از

براین اساس، ویژگی‌هایی مانند پایش ارزش بر اساس اصالت، تمامیت بخشی کالبدی در توسعه ارزشی، هویت ارزشی نهفته در اثر در حمایت میراث طبیعی و فرهنگی، توجه به معیارهای محیطی و سازگاری با آن، کارکرد بخشی در تحولات تکنیکی و تحولات فرافیزیکی زمان را به عنوان معیارها و عواملی دانست که در این برهه در بیان ارزش در حفاظت مورد توجه قرار داده‌اند. بنابراین بر اساس تحلیل نظریات مطرح شده و بررسی منشورها در حوزه‌های متعدد، تاکید بر برخی از مولفه‌ها بیشتر دیده شده و در بیان ارزش و اهمیت یک اثر، جایگاه ویژه‌ای به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به این مطلب و بررسی وجوه تاکید در منشورها، می‌توان ۶ ویژگی را در بیان ارزش موثرتر دانست که با جمع‌بندی از قوانین منتشره می‌توان در یک جمله بیان نمود:

- تداوم و پویایی محیط با توجه به فرهنگ زمینه در نمایش ارزش‌های گوناگون تاثیرگذار است.
- ابعاد فرافیزیکی زمان در بیان ارزش و ارتباط آن با بستراثر

نهاد (یوکیلهتو، ۱۳۸۷، ۲۳۵) و پس از آن در بیانیه‌های متاخرتر، ابعاد مادی و فرامادی ارزش‌ها به عنوان عاملی جهت توسعه در سیاست حفاظت مطرح گردید (Pendlebury & Gibson, 2009). این نگرش‌ها سبب گردید تا در قوانین و نظریات گوناگون مطرح شده ویژگی‌هایی را برای ارزش در نظر گیرند (جدول ۳). بر اساس بررسی منشورها می‌توان گفت نسبت پذیری این مفهوم، تغییر با توجه به گوناگونی جوامع در گذر زمان، تناقضات در رویکردهای مداخلاتی و... سبب این دگرگونی شده است. در بیان این مفهوم، بهترین راه رسیدن به مفاهیمی است که در ارتباط با این زمینه هستند و در حوزه‌های گوناگون میراث فرهنگی بیان گردیده‌اند. علاوه بر منشورهای تدوین شده به صورت خاص، تغییر دیدگاه‌ها در حوزه حفاظت نیز در فواصل زمانی تا تدوین منشورها قابل تامل است که بر تدوین قوانین تاثیرگذار بوده و در جدول ۴، یافته‌های حاصل شده در سیر تحول ارزش در قرن ۲۰ و ۲۱ میلادی بررسی و با توجه به گستردگی منابع بیان گردیده است.

جدول ۴- سیر تحول ارزش در سطره حفاظت.

دوره تاریخی	برداشت‌ها از مفهوم ارزش در حفاظت
اوایل قرن ۲۰ تا ۱۹۳۰ میلادی	حفظ ارزش در نگهداری مناسب از کالبد فیزیکی در بستر دگرگونی زمانی اثر مطرح می‌گردد. Riegl 1982; Jokilehto 2007
۱۹۳۱-۱۹۶۴ میلادی	مفهوم ارزش در قالب ارزش تاریخی و زیباشناختی در تمامیت بخشی کالبد فیزیکی در محیط اثر قابل درک است. Athen charter 1931; Veniz charter 1964; Mason 2002
۱۹۶۴-۱۹۷۲ میلادی	ارزش به عنوان مفهومی ناملموس در حفاظت مطرح می‌گردد که ارتباط با اصالت ذاتی و تکنیکی و دست نخورده بودن مطرح است. Unesco 1972; Matero 2000
۱۹۷۲-۱۹۸۱ میلادی	ارزش، عاملی در حمایت از هویت میراث فرهنگی و طبیعی است و به صورت مستقل در رویکرد حفاظت عنوان شد. Burra charter (first edition 1981); Jokilehto 2006; Caple 2004
۱۹۸۱-۱۹۹۳ میلادی	مفهوم ارزش اثر تاریخی در بستر زمان و با توجه به جامعه بومی قابل درک است. Icomos 1993; Vestheim 2001
۱۹۹۴-۲۰۰۰ میلادی	در تعلق ارزش یک اثر، مفاهیمی چون اصالت ذاتی و بستر، نقش تعیین‌کننده دارند و با این مفاهیم ارزش بیان خواهد شد. Jokilehto 1994,2006,2007; Nara charter 1994; Icomos 1994; Stovel 1995
۲۰۰۱-۲۰۰۲ میلادی	پایش مداوم در حفاظت بر اساس هویت و اصالت اثر در بستر شکل خواهد پذیرفت. مفهوم ارزش در بحث میراث ناملموس و ملموس قابل دریافت است. Burra charter 1999-2002; Matero 2000; Avrami 2000; Mason 2002; Munos Vinos 2005; Icomos 2008
۲۰۰۳-۲۰۰۴ میلادی	ارزش و اهمیت، بیانگر احترام به معیارهای محیطی اثر در تحولات زمانی و سازگاری با محیط خواهد بود. Icomos 2003; Rolf & Jill 2003, Edroma 2001
۲۰۰۵ میلادی	ارزش، معیاری جدید در حفاظت مدرن است که بر اساس حفظ کارکرد قابل پایش خواهد بود. Munos Vinos 2005; Jokilehto 2006
۲۰۰۶-۲۰۰۷ میلادی	ارزش بصری و زیباشناختی اثر در ارتباط با تمامیت کالبدی در بستر زمانی بیشتر قابل دریافت است. Jokilehto 2006; Costello 2006; Hughes 2007; Varoli - Piazza 2007
۲۰۰۸-۲۰۰۹ میلادی	مفهوم ارزش، یکی از مهم‌ترین معیارها برای سنجش اهمیت «مسیر فرهنگی» اثر است. Icomos 2008; Sun Hua 2010
۲۰۱۰-۲۰۱۳ میلادی	جهت حفاظت از ارزش‌ها در برابر مداخلات مرمی، بهترین ابزار، استاندارد بر ارزش‌های جهانی یک اثر است. Guidance for World Heritage Properties 2010; Albertz & Hazen 2010

نقش مهمی دارد.

- صیانت از اصالت، در ارتباط با مواد و مصالح کالبدی و حفظ ویژگی‌های اصیل قابل توجه است.

- حفظ یکپارچگی^۷ در ارتباط با سازماندهی عناصر فضایی و دست نخورده بودن اثر در بیان ارزش موثر است.

- درک ویژگی ذاتی و درونی در ایجاد تعلق خاطر و درک ارزش ذاتی اثر معنا می‌یابد.

- مداخلات حفاظتی در راستای حفظ ابعاد ملموس و ناملموس اثر بیان ارزش را میسر خواهد نمود.

۲- تحلیل و شناخت مولفه‌های موثر در بیان ارزش بر اساس نظریات منتقدان و مفاهیم درک شده منشورها

در معنای کلی می‌توان گفت حفاظت به معنای مدیریت تغییر یک مکان ارزشمند و با اهمیت در بستر محوطه است به نحوی که ارزش‌های میراثی اثر به بهترین شکل پایدار بماند، در حالی که فرصت‌هایی به منظور شناسایی و غنا بخشیدن به ارزش‌ها برای نسل‌های حال و آینده وجود داشته باشد (English Heri - tage, 2008, 7). برای این مبنا می‌توان گفت که ارزش‌ها و صیانت از آنها در حفاظت از عوامل بسیار مهم جهت گسترش فرهنگی و هویت بخشی در جوامع خواهد بود. بر اساس تحلیل‌های صورت پذیرفته در بخش‌های پیشین و نتایج حاصل شده از جداول در ارتباط با دیدگاه‌های ارزشی و با توجه به ویژگی‌های اثر تاریخی و عوامل موثر در شکل‌گیری مفاهیم ارزشی در آثار، در یک جمع‌بندی کلی مفاهیم دریافت شده جهت شناخت مولفه‌های تأثیرگذار در جدول ۵ بررسی و تحلیل گردیده‌اند تا بتوان به بیان مفهوم ارزش بر اساس مولفه‌های موثر دست یافت.

در پی بررسی جدول ۵ که به دنبال شناخت عوامل موثر در بیان ارزش یک اثر تاریخی و ویژگی‌های موثر بر آن بیان گردیده است، می‌توان گفت معیارهایی چون اصالت، هویت^۸،

جدول ۵- شناخت مولفه‌های موثر بر تبیین ارزش در حفاظت.

یکپارچگی، بستر، رویکرد حفاظتی و تعامل اثر در زمان از مولفه‌های تأثیرگذار در تبیین ارزش خواهند بود.

در بیان مفهوم ارزش، اهمیت بستر محیطی و جامعه، عامل مهمی در نظر گرفته شده است و همانطور که ریگل و برندی معتقد هستند اهمیت جوانب انسانی و فرهنگی در تدوین نظریات ارزشی بسیار مطرح می‌گردد. مداخلات تخصصی در اثر در مطابقت با اعتقادات ارزشی و مردمی در فرهنگ‌ها شکل می‌گیرد (Matero, 2000, 52) و حفظ ارزش‌ها بر اساس بستر محیطی در کالبد، وضعیت، کاربری و تداعی معانی آن مستتر است (Caple, 2004, 178). هویت فرهنگی جوامع در تلقی از ارزش بسیار مهم هستند و در این زمینه والتر بور معتقد است که هویت همان تفاوت‌های کوچک و بزرگی است که سبب باز شناخت یک مکان و خوانایی محیط می‌شود و حس دل‌بستگی محیط را بوجود می‌آورد (قطبی، ۱۳۸۷، ۸۱). در شکل‌گیری هویت اثر تاریخی و تغییرات ارزشی که در آن ایجاد می‌شود، مفاهیمی وجود دارند که ارتباط مهمی با بستر محیطی و اجتماعی دارند. دستیابی به این مفاهیم در بررسی تغییرات ارزشی بسیار مهم خواهد بود. هویت، لازمه موجودیت است که به معنای شخصیت، ذات و هستی است. هویت حدی است که شخص می‌تواند یک مکان را به عنوان مکانی متمایز از سایر مکان‌ها شناسایی کند، به گونه‌ای که شخصیتی منحصر به فرد داشته باشد. کریستوفر الکساندر، هویت را تجسم کالبدی کیفیت‌های بینام در بناها می‌داند، کیفیت‌هایی که مبنای اصلی حیات و روح هراسان، شهر، بنا و یا طبیعت بکر هستند، اما نمی‌توان نامی بر آنها گذاشت (الکساندر، ۱۳۸۱، ۴۵۷).

در سند نارا، در بحث ارزش در حفاظت مطرح می‌گردد که اصالت می‌تواند معیارهای ارزشی را برای داوری در مورد بیشتر محوطه‌های تاریخی مطرح کند (Nara Charter, 1994). بنابراین مفهوم اصالت در ارتباط مستقیم با ارزش‌ها قرار دارد. اصالت،

مفاهیم درک شده از نظر منتقدان	مفاهیم درک شده از تحلیل منشورها و قوانین	بیان ارزش در سطره حفاظت (قرن ۲۰ و ۲۱ میلادی)	مولفه‌های موثر در تبیین ارزش
اصالت تکنیکی و اصیل بودن	حفظ ویژگی‌های اصیل در ارتباط با مواد و مصالح کالبدی در صیانت ارزشی	پایب ارزش در حفاظت بر اساس اصالت	اصالت
حفظ سبک اثر و دست نخورده بودن	سازماندهی عناصر فضایی و دست نخورده بودن اثر	تمامیت بخشی کالبدی عامل ارزش‌گذاری	یکپارچگی
هویت درونی و ذاتی نهفته در ویژگی‌های اثر	درک ویژگی ذاتی و درونی در ارتباط با بستر فرهنگی در ایجاد تعلق خاطر و درک ارزش ذاتی	بیان ویژگی ناملموس و هویت نهفته میراث	هویت
محیط و ویژگی‌های مرتبط با موقعیت	تداوم و پویایی محیط با توجه به فرهنگ زمینه	احترام به معیارهای محیطی و بستر هویتی	بستر محیطی
تنوعات حفاظتی	حفظ ابعاد فیزیکی و فرافیزیکی اثر بر اساس رویکردهای گوناگون	سازگاری با محیط و رویکرد کارکرد بخشی در تحولات تکنیکی	رویکرد حفاظتی
ویژگی‌های زمانی	ابعاد فرافیزیکی زمان در ارتباط با تحولات ارزشی	تحولات تاریخی زمان با توجه به ابعاد آن	زمان

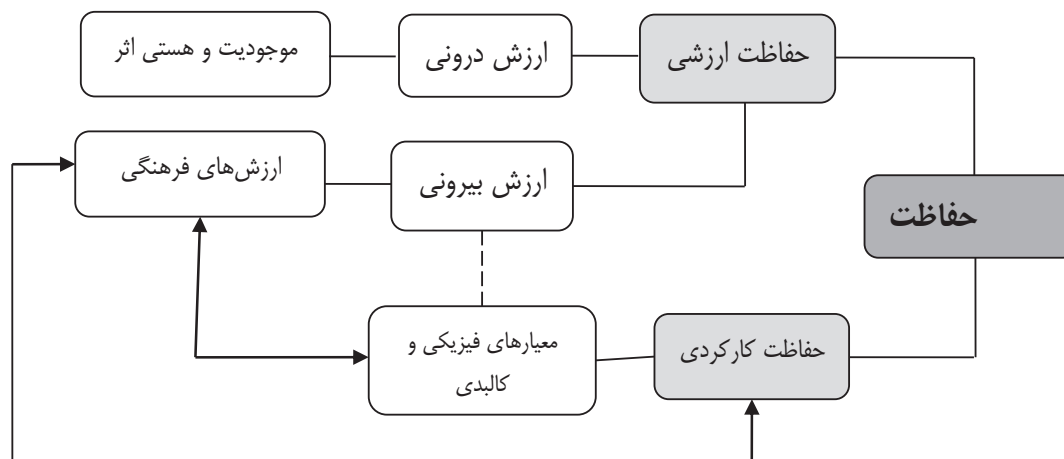
می‌پذیرد (مرادی، ۱۳۹۰، ۶۶).

۳- حفاظت در قرن ۲۱ و دیدگاه‌های وابسته به آن بر اساس شناخت معیارهای موثر در بیان ارزش

با پشت سر گذاشتن قرن ۲۰ میلادی که نقطه شروع و اوجی در مباحث حفاظت از آثار تاریخی است که شکل‌گیری قوانین و کنوانسیون‌ها و منتقدان و نظریه‌پردازان این حوزه را در پی داشت، در دنیای نوین حفاظت در قرن ۲۱ میلادی، دیدگاه‌ها کمی در حوزه حفاظت تغییر نموده که مبحث ارزش در ایجاد این تغییرات نه تنها بی‌تاثیر، بلکه بسیار تاثیرگذار بوده است. در دنیای نوین حفاظت، دو دیدگاه حفاظت کارکردی و ارزشی (Vestheim et al., 2001, 215) مطرح می‌گردد که طرز تلقی و بیان هر حوزه در بحث حفاظت کمی متفاوت می‌گردد. در دیدگاه کارکردی، توجه برویژگی‌های مادی و ملموس اثر معطوف شده که توسط حفاظت گر مورد توجه قرار می‌گیرد (Vestheim et al., 2001, 216). آیا اثر مورد بررسی می‌تواند نماد اجتماعی باشد؟ آیا مردم می‌توانند داخل آن کار کنند؟ آیا جاذبه گردشگر دارد؟ و ... اما در بحث حفاظت ارزشی که جلوه دیگری از نگره حفاظت معاصر است، دیدگاه ارتباطی بر مبنای ارزش‌های اثر شکل می‌پذیرد. ایده محوری در حفاظت ارزشی این است که برای تصمیم‌گیری در حفاظت، ابتدا باید ارزش‌هایی را که یک شی می‌تواند در نظر مردم داشته باشد، بررسی کرد (Avrami et al., 2007, 12). در این دیدگاه، ارزش‌های استحصال شده توسط مخاطب بر اساس دیدگاه و نگرش او اهمیت می‌یابد که این دیدگاه در کنار دیدگاه کارکردی اثر، سبب باززنده سازی دوباره آن خواهد گردید. در سال ۲۰۰۰ میلادی، اولین بار توسط آورامی بحث حفاظت کارکردی و ارزشی تفکیک گردید (Munos Vinos, 2005). حفاظت ارزشی به دنبال دست یابی به ارزش‌های درونی اثر و حفاظت کارکردی به دنبال معیارهای کالبدی و فیزیکی اثر است که بر اساس این دیدگاه می‌توان آن را در نمودار نشان داد. بر اساس نمودار طراحی شده بر اساس دیدگاه آورامی می‌توان در بحث حفاظت ارزشی، در مبحث ارزش‌های درونی، آنها را

فی‌نفسه ارزش نیست و تنها جنبه‌ای اساسی از جلوه‌های گوناگون دیگر ارزش‌های بنیادین میراث فرهنگی به شمار می‌رود (Stovel, 1995). اصالت به مثابه انتقال دهنده‌ی ارزش‌ها و بُعد معنایی میراث فرهنگی مولفه‌ای کلیدی در فرایند حفاظت به شمار می‌آید (فدائی‌نژاد و عشرتی، ۱۳۹۳، ۸۶). در بحث دیگری در سیر تحول مفهوم ارزش مطرح می‌گردد که ارزش‌ها (بصری و زیباشناختی) در ارتباط با یکپارچگی کالبدی اثربیشتر قابل دریافت خواهند بود و یکپارچگی می‌تواند معیاری مهم در جهت قضاوت ارزشی قرار گیرد که گاهی این مفهوم به جای اصالت در منشورها نیز بیان می‌گردد (The Burra Charter, 2002). این مفهوم را می‌توان پایه توسعه مدیریت حفاظت دانست که ضامنی در راستای جلوگیری از کمرنگ شدن ارزش‌های یک اثر میراثی است (Jokilheito, 2006, 12). یکپارچگی در اصل سنجش میزان تمام و کامل بودن میراث فرهنگی است. یکپارچگی معرف و ویژگی‌هایی است که مبین ارزش جهان شمول است (Guidance for World Heritage Properties, 2010, 13). یکپارچگی در آثار در تداوم آن در بستر محیطی در گذر زمان نقش مهمی دارد (Matero, 2000, 52). این عامل در درک و دریافت مخاطب از اثر و جنبه‌های ارزشی آن می‌تواند بسیار قابل تامل باشد.

بر اساس تلقی از مفهوم ارزش، این مفهوم در اصل بر اساس سلامت فیزیکی اثر در گذر زمانی روی خواهد داد و تغییرات و دگرگونی زمان در حفاظت از ارزش‌ها تاثیرگذار است (Jokilheito, 2007). حفاظت از صدمات و آسیب‌های احتمالی در توالی زمانی، از مهم‌ترین عوامل در نمود ارزش است و کالبد اثر، شکل دهنده حیات آن در یک بستر در گذر زمان خواهد بود (Huh & Uysal, 2004, 180). انتخاب شیوه‌های مداخلاتی بر مبنای احترام و حفظ ویژگی‌های اصالت، هویت، یکپارچگی و در راستای سلامت فیزیکی اثر در بستر محیطی و اجتماعی در گذر زمان، عامل توسعه ارزشی اثر در جوامع خواهد بود. درک حفاظت و تدارک رویکرد حفاظت آثار تاریخی و فرهنگی، ارتباط مستقیم با درک مولفه‌هایی خواهد بود که در دریافت ارزش تاثیر دارند و بهترین راه انتخاب شیوه‌های حفاظتی بر مبنای درک ارزش صورت

نمودار ۱- تفکیک حفاظت در دنیای مدرن.

ماخذ: (نگارندگان، بر اساس دیدگاه 13, 2000, Avrami)

بیرونی مرتبط با ویژگی‌هایی که در تعامل با محیط بوده و به دلیل قابلیت تغییرپذیری زیادتری که فی نفسه در خود دارند و عوامل متنوع‌تری در ایجاد تغییرات بر روی آنها تاثیرگذار خواهد بود، تقسیم نمود که در تعامل با ویژگی‌های درونی اثر قرار دارند. بر اساس معیارهای مطرح شده در بیان مفهوم ارزش، می‌توان سه ویژگی اصالت، هویت و یکپارچگی را در گستره ویژگی‌های درونی مرتبط با ذات اثر دانست که در بخش‌های پیشین بیان گردیده‌اند که در ایجاد ویژگی‌های ارزشی آثار نقش دارند اما می‌توان سه عامل بستر محیطی، زمان و نوع مداخلات حفاظتی در گستره ویژگی‌های بیرونی اثر را از عوامل مهم در ایجاد دگرگونی‌های ارزشی دانست که در گستره حفاظت در تغییر دیدگاه‌های ارزشی موثر بوده و قابلیت ایجاد تغییرات در نگرش‌های ارزشی در حوزه حفاظت را خواهند داشت. البته با توجه به ویژگی‌های مطرح شده در شناخت عوامل بیرونی، به حضور عوامل گوناگونی که وابسته به این معیارها هستند نیز در ایجاد تغییرات نگرشی می‌توان اشاره نمود. زمانی که بستر و محیط اثر به عنوان یک مولفه در تبیین ارزش مطرح می‌گردد، پویایی آن در تغییر دیدگاه‌های ارزشی نقش قابل ملاحظه‌ای خواهد داشت. توجه به بستر، از مهم‌ترین وجوه قابل بررسی در تمامی اسناد و قوانین منتشر شده است. در بخش سوم سند نارا آمده است تمام قضاوت‌ها در مورد ارزش‌های نسبت داده شده به میراث فرهنگی از یک فرهنگ به فرهنگ دیگر و حتی درون یک فرهنگ متفاوت خواهد بود. بنابراین قضاوت در مورد ارزش‌ها در بستر جوامع متفاوت است. ارزش، محصول جامعه بوده و به مرور زمان قابل تغییر است (Matsomoto, 2001). پویایی و حرکت در بسترهای فرهنگی که از ویژگی‌های جوامع است، در شکل‌گیری آنچه ارزش نامیده می‌شود، تاثیرگذار خواهد بود. این عامل به دلیل تغییرپذیری شدید در جوامع در دگرگونی دیدگاه‌های ارزشی نقش موثری دارد. در ایجاد تغییرات ارزشی بر اساس بستر میتوان از عواملی همچون نگرش‌ها و تعابیر، مخاطب و ویژگی‌های محیطی یاد نمود که در ایجاد تغییرات در بسترهای فرهنگی نقش مهمی دارند. مخاطبین با توجه به دریافت‌های

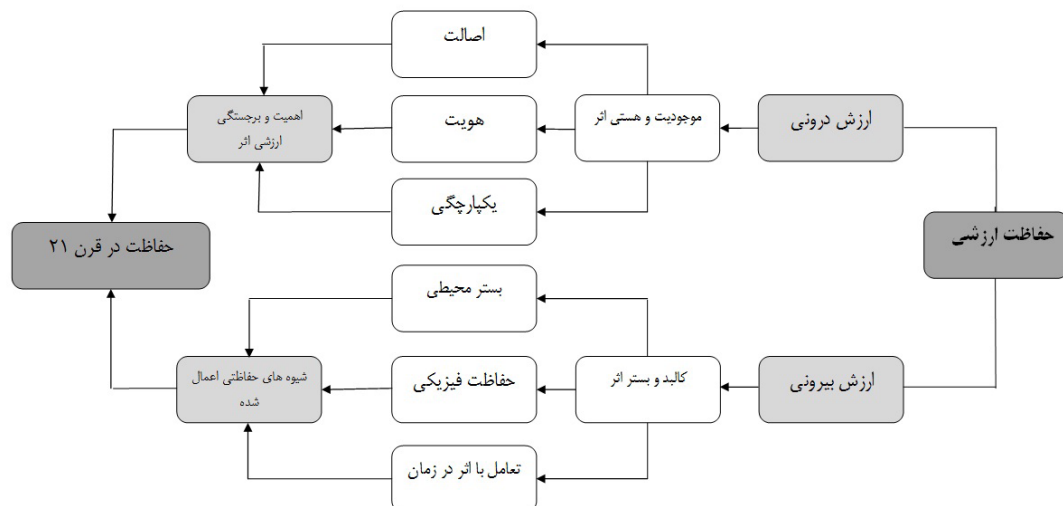
وابسته به ذات و موجودیت اثر دانست که بیشتر در تعامل با ویژگی‌هایی از ارزش قرار می‌گیرند که به صورت ناملموس قابل درک و دریافت هستند. در بحث ارزش‌های بیرونی، تعامل با ارزش‌های گوناگون که با نام ارزش فرهنگی از آثار تلقی می‌گردند، مشاهده می‌گردد که در تعامل با کالبد و بستر در حیطه حفاظت کارکردی بیان شده است.

بنابراین در جهت ایجاد حفاظتی مطلوب که بر حفاظت کارکردی و ارزشی همگام با یکدیگر تاکید داشته باشد، باید در حفاظت یک مکان، تمامی جوانب مربوط به اهمیت فرهنگی و طبیعی آن را بدون تاکید غیرموجه بر هیچ ارزشی به هزینه نادیده گرفتن ارزش‌های دیگران در نظر گرفت و علاوه بر این بخش بایستی بر چگونگی حفاظت کارکردی نیز توجه نمود. امروزه حفاظت از کارکرد و ارزش‌های اثر، یکی از اصول مهم در زمینه معرفی آثار میراثی شده (Sun Hua, 2010, 6957) به طوری که در سند میراث انگلستان (۲۰۰۸)، موضوع حفاظت، توجه و ارتقای ارزش‌های میراثی را مدنظر قرار می‌دهد و ارائه اصول و سیاست‌ها در این سند، بر مبنای سنجش معیارهای «اصالت، یکپارچگی، هویت» در مکان بیان می‌گردد و بر مبنای این رویکرد، طیف وسیعی از ارزش‌ها در حفاظت مکان تاریخی مورد توجه و سنجش قرار می‌گیرد.

بنابراین با توجه به جداول ۴ و ۵ و تحلیل‌ها و بررسی‌های صورت گرفته بر مبنای شناخت عوامل تاثیرگذار در بیان ارزش از دیدگاه قوانین و منتقدان مرمت، و با توجه به دیدگاه‌های مطرح شده در قرن ۲۱ میلادی و تفکیک حوزه حفاظت، ارتباط بین عوامل بیرونی و درونی تاثیرگذار در بیان ارزش که سبب دگرگونی در دیدگاه‌ها نیز خواهند گردید را می‌توان در نمودار ۲ مشاهده نمود.

۴- معیارهای تاثیرگذار در دگرگونی دیدگاه ارزشی بر اساس دیدگاه نوین حفاظت

حال با توجه به عوامل شناخته شده در بیان ارزش، آنها را در دو گستره عوامل درونی وابسته به ذات و موجودیت اثر و عوامل

نمودار ۲- معیارهای تاثیرگذار در حفاظت بر اساس دیدگاه ارزشی در قرن ۲۱.

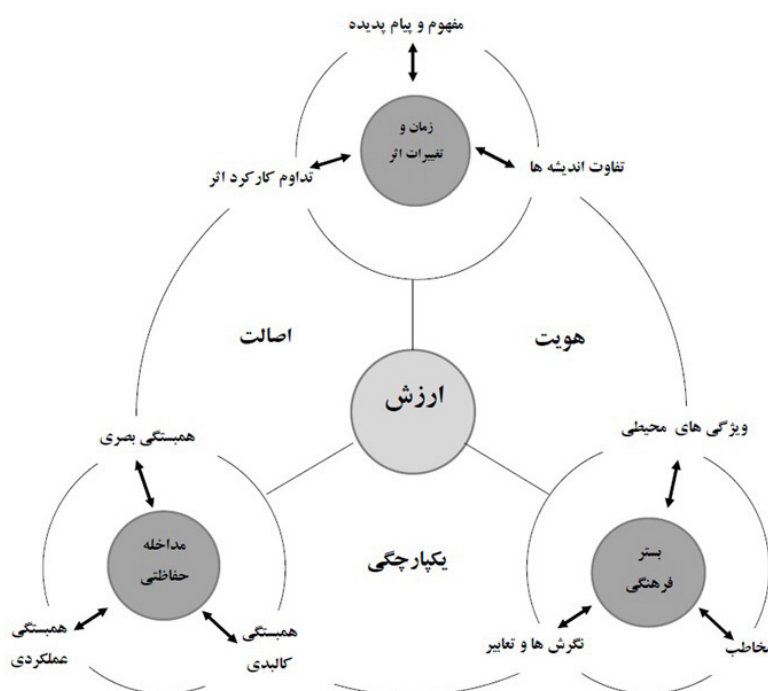
انتخاب شیوه‌های متغیر با زمان و بر مبنای بسترو محیط قرارگیری اثر، در آنچه در ذهن ارزشمند تلقی می‌گردد، نقش موثری دارد. تنوعات گوناگون در شرایط حفاظتی ایجاد شده به واسطه تغییرات زمانی در بیان ارزش و دگرگونی آن، تاثیر قابل ملاحظه‌ای داشته است. اما آنچه سبب می‌گردد که بتوان در بحث صیانت از آثار تاریخی، حفاظت را در ارتباط با ارزش قرار دهد، تداوم در رویکردهای حفاظتی است. در رویکردهای مداخلاتی، ایجاد همبستگی بصری، کالبدی و عملکردی بر اساس انسجام در فضا سازی، تداوم در ایجاد عملکرد متناسب در تداوم حفظ ارزش‌ها بر اساس شیوه‌های گزینشی در شکل‌گیری و تغییرات ارزشی موثر خواهد بود. با توجه به نوع رویکرد، ارزش‌های مورد توجه در مورد یک اثر تغییر کرده و دگرگونی‌هایی را در اولویت‌گذاری در پی خواهند داشت. نتایج حاصل شده از شناخت معیارها در ایجاد تغییرات ارزشی در جوامع، در نمودار ۳ نشان داده شده است. همانطور که از مدل قابل دریافت است، ارتباط سه مولفه‌ی زمان، بسترو مداخلات حفاظتی، در آنچه در تغییر ارزش‌ها تاثیرگذار است، نقش مهمی خواهد داشت و این امر در تعامل با ویژگی‌های ذاتی و موجودیت اثر همچون اصالت، هویت و یکپارچگی درونی خواهد بود.

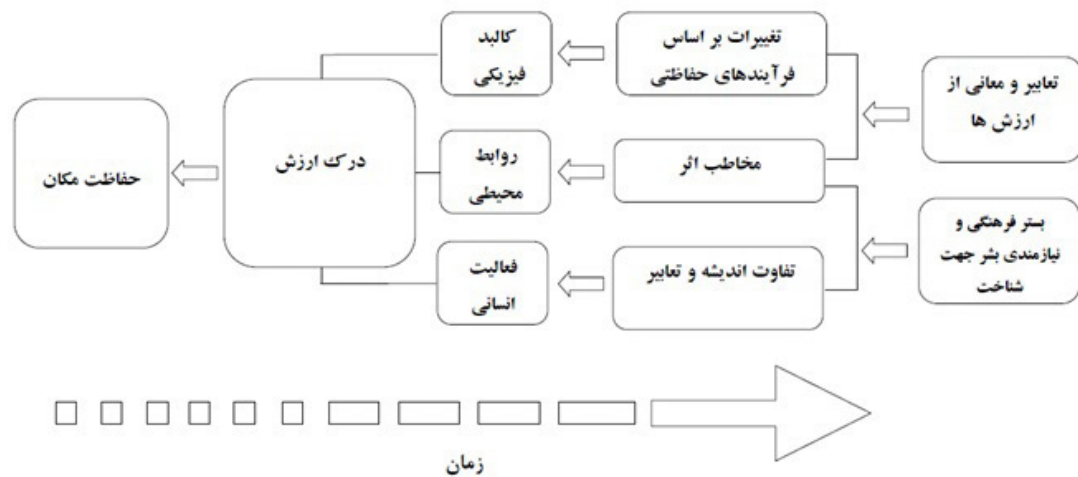
۵- بحث

در یک اثر، دو وجه کالبدی (مادی) و غیرکالبدی (معنوی) که به مثابه جسم و جان اثر هستند، مطرح خواهند بود. این دو وجه، چنان در هم تنیده شده‌اند که نابودی یا تضعیف هر یک از دو وجه کالبدی و غیرکالبدی (معنایی)، آغاز مرگ تدریجی اثر است و حفاظت اثر در گرو حفاظت هر دو وجه خواهد بود. کالبد

محیطی، ارزش‌ها را تعریف می‌کنند که نگرش و تعابیر ایجاد شده در توالی زمانی، در اولویت‌شناسی ارزشی او نقش مهمی دارد. این مولفه در دایره ویژگی‌های بیرونی ارزش مطرح می‌گردد که قابلیت تغییرپذیری از ویژگی‌های ذاتی آن است.

اما زمان و تحركات صورت پذیرفته در آن، از مهم‌ترین مفاهیم فیزیکی و احساسی است. هر چند بنای اولیه حفاظت تاریخ، مباحث دوره‌ها و گذر زمان است، اما همچون معماری، زمان عاملی برای درک فضا و فهم درهم‌تنیده‌ی ارزش‌ها و فرهنگ‌ها از طریق شکل‌دهی به کالبد و فضا است. بنابراین زمان از یک طرف عامل دگرگونی شکل و ماده و از بین رفتن و از طرف دیگر تحول اندیشه و فکر و نیازهاست (طالبیان، ۱۳۸۴، ۱۳۳). زمان، سبب تحول و دگرگونی در بسیاری از زمینه‌ها از جمله مواد متشکله اثر، تفاوت اندیشه‌ها در حفظ و دگرگونی تعابیر، مفهوم و پیام پدیده و تداوم کارکرد اثر خواهد شد و زمان در ایجاد تغییرات بر روی این مفاهیم قابل تامل و بررسی است. هنگامی که در گذر زمان، مفاهیم اصیل و بدیع دچار تغییر شوند، در بیان ارزش‌های اثر بالاخص ارزش تاریخی، دگرگونی ایجاد نموده و نوع تفکرات انسانی بر تغییر این مفهوم بسیار تاثیرگذار است و تفکرات بر اساس تمایلات تغییر خواهند نمود. اما از روی دیگر، برای حفظ ارزش‌های اصیل یک اثر، نمی‌توان به راحتی کارکردی غیر از کارکرد اصلی بدان بخشید چرا که کارکرد اصلی اثر، انعکاس‌دهنده خواسته‌ها و تمایلات بشر از یک مکان خواهد بود. از منظری دیگر، زمان، عامل مهمی در پویایی یک اثر و یا رکود تاریخی آن است چرا که ارزش‌ها با زمان دگرگون می‌شوند. گذر زمان سبب پویایی و رکود آثار گوناگون که گاهی بدیع و گاهی به عنوان خرابه نگریسته می‌شوند، خواهد گردید.

نمودار ۴- عوامل موثر در درک ارزش و حفاظت یک مکان در گذر زمان.

تزییناتی (زیباشناختی) و ... دارد. اجتماع و بستر، عامل مهمی در شکل‌گیری نظام ارزشمندی در دیدگاه انسان خواهد بود. - زمان در بیان ویژگی‌های ارزشی کالبد اثر تأثیر زیادی دارد. این ویژگی‌ها با تغییرات در گذر زمان مخدوش، متغیر، سازگار و ... خواهند شد.

به طور کلی با جمع بندی این عوامل می‌توان آنها را در نمودار ۴ خلاصه نمود.

در این مدل، مفهوم ارزش در اثر تاریخی بر اساس مفاهیم و معانی که سبب ایجاد ارزش می‌گردد، آفریده شده و دگرگونی زمانی سبب تغییر آن خواهد شد. نوع نگاه مخاطب به اثر تاریخی، بر اساس بستر فرهنگی او شکل می‌گیرد که ممکن است در گذر زمان دچار تغییر شود. همچنین ارزش‌ها در نظر مخاطبین با گذر زمان دارای تعابیر و تفاسیر متغیری خواهد شد. مرمت و حفاظت، بر اساس دیدگاه‌های ارزشی، با توجه به دگرگون‌پذیری مواد و مصالح در زمان و با توجه به تحول دیدگاه‌ها، اندیشه‌ها و تعابیر، می‌تواند اثر تاریخی را به شرایطی برساند که ارزش‌ها و مولفه‌های آن در ایجاد هرچه بهتر ارزشمندی، قابل قبول‌تر باشد. بنابراین برای درک حفاظت مبتنی بر ارزش، زمان عامل مهمی خواهد بود چرا که سبب تغییرات زیادی در مولفه‌ها خواهد شد.

بنابراین عواملی چون زمان، بستر فرهنگی و علوم حفاظتی، در درک ارزش‌ها در حفاظت یک مکان بسیار تأثیرگذار هستند که متغیرهای زیادی می‌توانند بر آنها تأثیر داشته باشند.

در نگرش‌های حفاظتی بر اساس ارزشمندی آثار و محوطه‌های تاریخی، شناخت مولفه‌ها و عوامل موثر سازنده فضای کالبدی آثار و محوطه‌ها، فرآیندهای حفاظتی مستمر شکل گرفته در دوره‌های تاریخی و عوامل موثر در بیان ارزش (اصالت، هویت، تمامیت و ...)، می‌تواند راه‌گشایی برای بحث‌های بعدی در این زمینه باشد؛ به ویژه زمانی که نظریه‌ها و بحث‌های زیادی درباره مولفه‌های ایجادکننده مفهوم بنیادین ارزش و معیارهای موثر در تغییرات ارزشی یعنی «زمان» مطرح است.

اثر به لحاظ شرایط اقلیمی و کارکردی، در معرض آسیب و فرسایش پیاپی قرار دارد در صورتی که وجوه دیگری سنت‌ها، ارزش‌های اجتماعی و دیگر نظام‌های محیطی و تاریخی، متضمن تداوم حیات اثر در طول زمان هستند. شیوه‌های اجرایی یکسان مرمت که در بخش کوچکی از جهان تولید شده و در نسخه‌های آماده و در بسته‌بندی در سراسر دنیا صادر شده است، خود آسیب جدی را نه در وجه کالبدی که در روح و معنای آثار سبب شده است. در حقیقت می‌توان گفت درک و شناخت صحیح ارزش مکان و اثر از درون فرهنگ و توسط مخاطب آن مکان امکان‌پذیر است چرا که دریافت معانی، در ذهن افراد متفاوت است. از جمله نمونه‌های بارزی که درک ناقص معانی را اثبات می‌کند زمانی است که یک حفاظت‌گروی آثار متعلق به دیگر فرهنگ‌های زنده کار می‌کند. هویت فرهنگی جامعه توسط مخاطبان در آنچه که در بحث حفاظت و ارزش اثر مطرح می‌گردد، تأثیرگذار خواهد بود. امروزه دیدگاه‌های مخاطب نسبت به اثر تاریخی و ارزش‌های آن تغییر یافته است. زمان در ایجاد این تغییر بی‌تأثیر نبوده است. زمانی ارزش‌های مهم در حفاظت، ارزش تاریخی و گاهی زیباشناسی و سیاسی (اولویت از نظر تاریخ سیاسی جوامع) بوده است. اما امروزه با تفاوت در دیدگاه‌ها و اندیشه‌ها در بسترهای فرهنگی جوامع، این اولویت‌ها جای خود را به ارزش‌هایی مانند اقتصادی و اجتماعی داده است. در نتیجه:

- مفاهیم و معانی در حوزه حفاظت از ارزش‌ها، به واسطه شیوه‌ها و تکنیک‌های گوناگونی که در این عرصه استفاده می‌گردد، دگرگون شده است و مباحث اصالت و تمامیت را دچار تغییر کرده است. - تفاوت در اندیشه‌ها و دیدگاه‌ها، اولویت‌های ارزشی را تغییر داده است.

- آنچه در بین مخاطب و اثر تاریخی امروزه مهم خواهد بود، بستر و ارزش‌های محیطی است که نشأت گرفته از اجتماعی است که مخاطب به اثر تاریخی می‌نگرد و برای او ارزش‌هایی را به همراه دارد. اثر تاریخی گاهی برای او ارزش معنوی (مقدس)،

نتیجه

تعامل اثر در گذر زمان با توجه به تحولات تاریخی و هویتی اثر برخی از این عوامل موثر در تبیین ارزش هستند که در تغییر دیدگاه‌های ارزشی موثرند. بنابراین بر اساس تحلیل‌های صورت پذیرفته می‌توان گفت مولفه‌هایی همچون هویت، اصالت، یکپارچگی، مداخلات حفاظتی، زمان و بستر فرهنگی - اجتماعی را به عنوان مولفه‌های موثر بر بیان ارزش در حوزه حفاظت تاثیر گذارند و توجه به این موارد، در شکل‌گیری رویکردهای حفاظتی، سبب ارتقای دیدگاه در طراحی پلان‌های مدیریت حفاظت خواهد گردید. بر اساس مولفه‌ها، زمانی که مداخلات حفاظتی در راستای سلامت فیزیکی اثر در گذر زمان با توجه به یکپارچگی و حفظ هویت ذاتی و درونی با توجه به اصالت در تعامل با بستر محیطی صورت پذیرد، بهترین روش در بیان ارزش خواهد بود و این ویژگی‌ها با توجه به تغییرات بستر، زمان و مداخلات، سبب تغییر در دیدگاه‌های ارزشی خواهند شد که بررسی و شناخت، تحلیل و ارزیابی آنها در مباحث مدیریت حفاظت آثار تاریخی می‌تواند راه‌گشای زمینه‌های بعدی در طراحی پلان‌های اجرایی حفاظت گردد.

نظریات مطرح شده در حوزه حفاظت، بر اساس دیدگاه‌های ارزشی در قرون ۲۰ و ۲۱ میلادی، موضوعی قابل تامل در شناخت معیارهای موثر در تغییر این دیدگاه در حفاظت در قرن حاضر است. بر اساس تحلیل و ارزیابی اطلاعات حاصل شده در حوزه‌های متعدد می‌توان گفت فرارگیری ارزش بر اساس اصالت تکنیکی اثر در ارتباط با مواد و مصالح کالبدی و اصیل بودن، یکی از جنبه‌های موثر در پایش ارزش در حفاظت است. سازماندهی فضایی و دست نخورده بودن اثر بر اساس حفظ سبک و تمامیت بخشی به صورت مفهوم یکپارچگی در ارتباط با هویت درونی و بیان ویژگی‌های ذاتی هویتی، از دیگر عوامل موثر در بیان ارزش است که در ارتباط با ویژگی‌های درونی اثر بیان می‌گردند. اما دیگر ویژگی‌های مهم در ارزش‌گذاری و بیان ارزش در ارتباط با ویژگی‌های بیرونی هستند که این عوامل در دگرگونی دیدگاه‌های ارزشی نقش قابل ملاحظه‌ای دارند و ویژگی‌های درونی را در خود نهفته دارند. تداوم و پویایی در محیط و موقعیت اثر در بستر فرهنگی در ارتباط با حفظ ابعاد فیزیکی در تحولات مداخلاتی با رعایت ویژگی‌های اصالتی و یکپارچگی در

پی‌نوشت‌ها

قطبی، علی اکبر (۱۳۸۷)، مفهوم هویت و معماری امروز ایران، مجله آیین خیال، سال سوم، شماره ۱۰، صص ۲۵-۳۸.
مرادی، علیرضا (۱۳۹۰)، نقش میراث فرهنگی در تقویت هویت فرهنگی، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال پنجم، شماره ۵۳-۵۴، صص ۶۰-۶۸.
مجابی، سید مهدی (۱۳۸۱)، طرح بهسازی و توان بخشی و مرمت محله بالای میند، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان.
نژاد ابراهیمی، احد؛ پورجعفر، محمد رضا؛ انصاری، مجتبی و حناچی، پیروز (۱۳۹۲)، ارزش و ارتباط آن با رویکرد مداخله در آثار تاریخی - فصلنامه مرمت و معماری ایران، سال دوم، شماره ۳، صص ۷۹-۸۹.
یوکیلتو، یوکا (۱۳۸۷)، تاریخ حفاظت معماری، ترجمه محمد حسن طالبیان و خشایار بهاری، چاپ اول، روزنه، تهران.

Albertz, H & Hazen, H (2010), Maintaining authenticity and integrity at cultural world heritage sites, *American Geographical Society of New York*, Vol. 100, No. 1, pp 35 - 48.

Avrami, E; Mason, R & De La Torre, M (2000), *Values and Heritage Conservation*, Getty Conservation Institute, Los Angeles.

Caple, C (2004), *Conservation Skills: Judgment, Method and Decision Making*, Routledge, New York.

Croce, N (1990), *The aesthetics were further develop in Italy*, Icomos Publication, Italy.

De La Torre, M (2002), *Assessing the Values of Cultural Heritage*, Getty Conservation Institute Publication, Los Angeles.

English Heritage (2008), *Conservation principles: policies and guidance for the sustainable management of Historic Environment*, English heritage, London.

Guidance on the Preparation of Retrospective Statement of Outstanding Universal Value for World Heritage Properties (2010).

Hazen, H (2009), Valuing natural heritage: park visitors' values related to World Heritage sites in the USA, *Current Issues in Tourism*, Vol.

- 1 Value.
- 2 Conservation.
- 3 Cultural Significance.
- 4 Restoration.
- 5 Autenticity.
- 6 Intangible.
- 7 Integrity.
- 8 Identity.

فهرست منابع

آدینه، علی و رازانی، مهدی (۱۳۸۶)، چاره براندی و اندیشه‌های نوین مرمت، دو فصلنامه مرمت و پژوهش، سال دوم، شماره ۳، صص ۱۷-۲۶.
الکساندر، کریستوفر (۱۳۸۱)، معماری و راز جاودانگی، ترجمه مهرداد قیومی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
برندی، چاره (۱۳۸۶)، تنوری مرمت، ترجمه پیروز حناچی، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
پانتم، هیلری (۱۳۸۵)، دوگانگی واقعیت/ارزش، ترجمه فریدون فاطمی، چاپ اول، نشر مرکز، تهران.
حجت، مهدی (۱۳۸۰)، میراث فرهنگی در ایران (سیاست‌ها برای یک کشور اسلامی)، چاپ اول، انتشارات میراث فرهنگی، تهران.
سعیدی رضوانی، نوید (۱۳۷۹)، مشارکت مردم در حفظ و احیای میراث فرهنگی، چاپ اول، آن، تهران.
طالبیان، محمد حسن (۱۳۸۴)، مفهوم اصالت در حفاظت از محوطه‌های میراث جهانی (تجاری از دوران‌نش اصالت مبتنی بر حفاظت)، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تهران.
فدائی‌نژاد، سمیه و پرستو عشرتی (۱۳۹۳)، واکاوی مولفه‌های بازشناخت اصالت در حفاظت میراث فرهنگی، نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۱۹، شماره ۴، صص ۷۷-۸۶.

- Munos Vinos, S (2005), *Contemporary theory of conservation*, first published, Elsevier Butterworth Heinemann, Oxford, London.
- Nare Charter (1994), *Nara Conference on Authenticity*.
- Pendlebury, J & Gibson, L (2009), *Valuing historic environments*, Burlington, USA.
- Riegle, A. (1982), The modern Cult of Monument: Its Charter and Its Origin, *Oppositions: a Journal for Ideas and Criticism in Architecture*, Vol. 25, No. 2, pp 21-56.
- Stovel, H (1995), *Considerations in framing the Authenticity Question for conservation*, Nara conference on Authenticity Tapir publishers. pp 393-398.
- Sun Hua, H (2010), World Heritage Classification and Related Issues—A Case Study of the “Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage”, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, Vol. 12, No. 2, pp 6954-6961.
- The Burra Charter (1999-2002), *The Australia ICOMOS charter for Places of cultural significance*, Peter Marquis, Kyle.
- Vestheim, G; Fitz, S & Foot, M. J (2001), Group report: Values and the artifact, In *Rational Decision Making in the Preservation of cultural property* (N. S. Baer and F. Snickars, eds), pp 211-222.
- 12, No. 2, pp 165-181.
- Huh, J & Uysal, M (2004), Satisfaction with Cultural /Heritage Sites: Virginia Historic Triangle, *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, Vol.4, No. 3-4, pp 177-194.
- Jokilehto, J (1994), *Authenticity: a general framework for the concept*, Nara Conference on Authenticity, Japan 1994 Proceedings, UNESCO, ICCROM, ICOMOS, Tapir, Norway, pp 17-34.
- Jokilehto, J (2006), Considerations on Authenticity and Integrity in World Heritage Context, *City & Time*. Vol. 1, No. 2, pp 70-83.
- Jokilehto, J (2007), International charters on urban conservation: some thoughts on the principles expressed in current international doctrine, *City & Time*, Vol. 3, No. 3, pp 2-12.
- Lip, W. D (1984), *Value and meaning in cultural resources. Approaches to the archaeological heritage*, Cambridge University Press, England.
- Mason, R; David, M & Delatorre, M (2003), *Port Arthur historic site management Authority a case study*, Getty Conservation Institute, Los Angeles.
- Matero, F (2000), *Ethics and Policy in Conservation*, Newsletter.
- Matsumoto, D; Grissom, R. J & Dinnel, D. L (2001), Do between-culture differences really mean that value, *Tourism Recreation Research*, Vol. 21, No. 3, pp 18-27.